

Модель виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів

К. І. Мешко

Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ, Україна

Paper received 28.01.2016; Accepted for publication 15.01.2016.

Анотація. У статті обґрунтовано модель виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів. Розкрито основні складові моделі, зокрема мету, зміст, методологію, методи, діагностику рівня сформованості у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості, форми, засоби, етапи, кінцевий результат та способи його корекції.

Ключові слова: виховання, господарність, господарська дбайливість, студенти аграрних коледжів, модель виховання.

Вступ. З метою наближення досліджуваного феномену, його унаочнення, реалізації системного, комплексного підходу при розробці методики виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів нами застосовано метод моделювання. Цей метод дозволив розкрити структуру процесу виховання господарської дбайливості, врахувати більшість факторів і компонентів, показати досліджуване явище у його істотних зв'язках і залежностях.

Короткий огляд публікацій за темою. Окремим аспектам підготовки учнівської молоді до праці, зокрема сільськогосподарської, присвячені публікації таких українських вчених, як В. Бурдун, Н. Калініченко, В. Ковальчук, А. Кучерявий, В. Люлька, В. Сидоренко, О. Радченко, І. Сопівник, Р. Сопівник, С. Шабага, В. Шинкарук. Проте проблема виховання господарської дбайливості не знайшла достатнього висвітлення у науковій літературі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методики виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів на засадах системного підходу.

Матеріали і методи. У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз філософської, економічної, психологічної, соціологічної та педагогічної літератури для визначення сутності і структури поняття «господарська дбайливість особистості студентів аграрних коледжів», порівняння, систематизація, узагальнення наукових фактів для розробки підходів, обґрунтування методичних засад виховання у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості; анкетування, бесіда, інтерв'ю, тестування, ранжування, експертна оцінка, педагогічне спостереження – для діагностики складових господарської дбайливості студентів, збору емпіричних даних щодо сутності господарської дбайливості молоді, визначення рівня її сформованості; моделювання – для конструювання моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів.

Результати та їх обговорення. У посібнику «Основи науково-педагогічних досліджень» П. Лузан, І. Сопівник, С. Виговська зазначають, що моделювання є непрямим, опосередкованим методом наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє включення яких неможливе, ускладнене чи недоцільне), який ґрунтується на застосуванні моделі, як засобу дослідження. З точки зору згаданих авторів, моделювання передбачає заміщення досліджуваного об'єкта іншим, спеціально для цього створеним, а під моделлю розуміють уявну або матеріально реалізовану систему, котра, відображаючи чи відтворюючи

об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що вона сама стає джерелом інформації про об'єкт пізнання [1, с. 116].

В. Сидоренко зазначає, що метод моделювання передбачає постановку мети, вибір або створення моделі, дослідження на моделі об'єкта пізнання, перенесення знань з моделі на оригінал завдяки суттєвій подібності і несуттєвій відмінності між ними [2, с. 123].

Оскільки ми моделюємо процес виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів, то наша модель є ідеальною, образною (графічною) соціальною, динамічною, включає певні етапи. Якщо розглядати процес виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів як цілісну систему, що включає сукупність функціонально взаємопов'язаних компонентів, то маємо виділити серед таких компонентів наступні: соціальна потреба (детермінує постановку цілей виховання): цільовий компонент (постановка мети і завдань), методологічний (теоретичні основи, у яких відображено зв'язок досліджуваного феномену із способами отримання інформації про нього) змістовий (виділення складових психологічного утворення особистості, її якостей, визначення цінностей, що підлягають інтеріоризації, переведенню у внутрішній план), діагностичний (методики діагностики властивостей особистості); стимулююче мотиваційний (актуалізація у вихованців потреб вищого рівня); операційно-діяльнісний (підбір і застосування методів, прийомів, форм засобів виховання); результат (сформованість певної якості особистості); контрольно-корекційний (можливість шляхом використання діагностичних інструментів пересвідчитись чи відбулись потрібні зміни в особистісних характеристиках; якщо ціль не досягається, то вносяться зміни у відповідні компоненти процесу виховання). Оскільки наша модель є процесуальною, то вона включає й етапи (інформаційно-мислинневий; мотиваційно-ціннісний; діяльнісно-поведінковий, рефлексивно-оціночний)

Аграрні вищі навчальні заклади, коледжі й університети мають дбати не лише про передачу студентам відповідних знань, формування умінь і навичок, а забезпечувати розвиток у майбутніх фахівці господарської дбайливості, здатності раціонального, впорядкованого, підприємливого ведення сільського господарства з бережливим ставленням до навколишнього середовища, ощадним використанням енергетичних, матеріальних і людських ресурсів. Такі фахівці мають не просто працювати, а організовувати

рентабельне функціонування господарського об'єкту з перманентною тенденцією оптимізації виробничих процесів. Тому, освітня система аграрних коледжів кінцевим результатом підготовки кадрів має визначити виховання дбайливого господаря, який не лише оволодів сучасними агротехнологіями, здатний ефективно організувати виробництво агропромислової продукції з максимальним економічним ефектом та мінімальними ресурсними затратами, а й керівника, організатора членів трудових колективів з розвиненим лідерським потенціалом, господарника, відповідального перед власною совістю, співгромадянами, державою, усім людством. Такий господар має турбуватись про збереження довкілля, прагнути до підвищення якості виробленої сільськогосподарської продукції, що є сировиною для харчової промисловості, а від так прямо і безпосередньо впливатиме на тривалість, здоров'я і якість життя українців. Ці важливі критерії використовуються при визначенні місця нашої країни у світовому рейтингу за «Індексом розвитку людського потенціалу» (ІРЛП) – інтегральний показник, міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття. ООН щороку готує звіт і відповідно складає рейтинг країн. Так, у 2014 р., до першого десятка у світі за ІРЛП увійшли Норвегія, Австралія, Швейцарія, Нідерланди, США, Німеччина, Нова Зеландія, Канада, Сингапур, Данія. Інші країни Японія (17), Ізраїль (19), Росія (57). [3, с. 10-11].

Із цього випливає соціальна потреба у формуванні аграрними коледжами майбутнього фахівця як дбайливого господаря, тому ключовим пріоритетом для педагогічної науки та системи освіти має стати забезпечення розробки технологій, методик, шляхів формування у студентів вищих навчальних закладів аграрного профілю відповідних особистісних властивостей, ціннісної свідомості і господарсько-дбайливої поведінки. Така соціальна потреба і детермінує мету нашої моделі, а саме – виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів, що деталізується такими завданнями: 1) передача студентам господарських знань; 2) забезпечення розвитку практичного інтелекту студентів; 3) формування у студентів господарських потреб, мотивів та інтересів; 4) виховання у студентів ціннісного ставлення до: господарської дбайливості, як важливої особистої, соціальної, економічної, загальнолюдської якості; природи – середовища з яким людина органічно пов'язана і є його частиною; матеріальних благ, приватного і загальнонародного надбання; української національної ідеї; 4) вироблення у молоді господарських умінь, навичок і звичок поведінки шляхом включення у різні види соціально-корисної, господарської і виробничої діяльності; 5) спонукання студентів до рефлексії особистої готовності дбайливого господарювання, самовиховання і самовдосконалення умінь і навичок господарсько-дбайливої поведінки відповідно до соціальних і особистих потреб, загальнолюдських, національних і екологічних цінностей.

Господарську дбайливість студентів аграрних коледжів ми розуміємо як інтегративне психологічне

утворення, якість, властивість особистості що включає: господарські потреби, мотиви, інтереси; господарські знання; господарські вміння, навички і звички поведінки; розвинений практичний інтелект господарника; відповідальне ставлення до природи, дбайливе ставлення до матеріальних благ і цінностей, приватного і загальнонародного надбання, рефлексію особистої готовності дбайливого господарювання, вміння і навички корекції господарсько-економічної поведінки відповідно до соціальних і особистих потреб, загальнолюдських і національних цінностей.

Мета моделі виховання – це бачення кінцевого результату, сформованості господарської дбайливості особистості, те до чого прагнуть в рамках суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагог-наставник і студент.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення: філософії екзистенціалізму, у дискурсі якого виховання розуміється як педагогічний супровід наставником вільного вибору вихованцем варіанту самореалізації з орієнтацією на пошук вищих життєвих смислів (Ж. П. Сартр, А. Камю, Хосе Ортега-і-Гассет, В. Франкл); теорії біхевіоризму (Б. Скіннер) про формування оперантно обумовленої поведінки, підкріпленої позитивним стимулом (ефективне господарювання підвищує рівень добробуту суб'єкта чим стимулюється його самовіддача і дбайливість); теорії мотивації А. Маслоу, який обґрунтував «піраміду потреб» і стверджував, що потреби вищого рівня стануть спонукою поведінки людини тоді, коли будуть задоволені потреби нижчого рівня (їжа, сон, безпека, житло тощо), що значною мірою залежить від економічного благополуччя і успішного господарювання; діяльнісної теорії А. Петровського, С. Рубінштейна про ефективну реалізацію виховних завдань шляхом включення учасників навчально-виховного процесу у різні види соціальнозначимої діяльності, коли студент стає суб'єктом, носієм предметно-перетворювальної активності; теорії рис (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк), у контексті якої специфічна реакція людини є невизначена функція, що залежить від стимульної ситуації та сукупності персональних якостей (рис), які є здатністю суб'єкта поводитись подібним чином у широкому діапазоні ситуацій; концепції сталого розвитку суспільства.

Важливим методологічним принципом виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів є обумовленість їх господарської поведінки інтеріоризованим до цього економічними, господарськими, національними й екологічними і особистісними цінностями. Логіка пояснення суті нашої моделі дозволяє нам перейти до її змісту який включає визначена система цінностей. У сучасній теорії і методиці виховання активно розвивається системно ціннісний підхід. Як зазначає Р. Сопівник: «Цінності – це предмети і явища дійсності, що мають особисту, соціальну, культурну людську значимість» [4, с. 101-102]. Руслан Васильович зауважує, що виховання зводиться до формування у людини ціннісного ставлення, яке учений розуміє як певний зв'язок особистості з різними предметами і явищами дійсності, і цей зв'язок характеризується усвідомленням значимості цих предметів і явищ їх емоційно-

позитивною оцінкою та виявляється у соціально-корисній діяльності суб'єкта. Певні предмети і явища об'єктивного світу, вважає Р.Сопівник, оцінюються людиною крізь призму добра і зла, істини чи хибності, краси чи потворності, допустимого чи забороненого, справедливого чи несправедливого, піднесеного чи нищого, морального чи аморального, у результаті чого такі предмети набувають вартості або ж девальвуються, тобто визначається, що є добрим чи поганим, красивим чи потворним, важливим чи малозначимим [4, с. 101].

Діагностичний компонент моделі включав розробку критеріїв і показників сформованості господарської дбайливості та на цій основі конструювання методики діагностики господарської дбайливості студентів аграрних коледжів. Структура господарської дбайливості та змістовний компонент моделі її виховання зумовили визначення відповідних критеріїв і показників діагностики господарської дбайливості студентів аграрних коледжів:

- когнітивно-мислинневий (господарсько-економічні знання; знання про сталий розвиток суспільства; розвинений практичний інтелект);
- мотиваційно-ціннісний (потреба у впорядкованому, раціональному, підприємливому, екологічно-безпечному веденні господарства; потреба у самовихованні господарської дбайливості як запоруки особистої та національної економічної незалежності; ставлення до господарської дбайливості як особистої, соціальної, національної, культурної цінності)
- операційно-діяльнісний (готовність до дбайливого господарювання; здатність до екологічно-безпечного та органічно чистого сільськогосподарського виробництва; здатність до самовиховання господарської дбайливості).

На основі цих критеріїв і показників розроблено анкету на 16 закритих питань та 2 задачі на виявлення рівня розвитку практичного інтелекту. Кожен показник виявляється двома запитаннями анкети. Це дозволило охопити виділені властивості господарської дбайливості, що охоплюють головні сфери особистості майбутнього фахівця агропромислового комплексу. Анкетне опитування доповнюється застосуванням інших методів, а саме: спостереження, експертної оцінки, бесіди, створення ситуацій морального вибору.

Операційно-діяльнісний компонент нашої моделі представимо у тісному зв'язку із етапами реалізації її функцій. Виділяємо наступні етапи реалізації функцій моделі:

1. Інформаційно-мисленневий – знайомство з вихованцями, вплив на їх розумову сферу, передача знань про господарську дбайливість як особистісну, соціальнозначиму якість від якої залежить добробут народу, його економічне благополуччя, а від так і суверенітет, державна незалежність.

2. Мотиваційно-ціннісний – передбачає: 1) актуалізацію потреб у: високих досягненнях; визнанні і повазі; у накопиченні господарсько-економічних знань; особистій економічній та національній незалежності; афіліації (соціальному схваленні); гармонійному співжитті із природою; веденні господарської діяльності у відповідності із моральними і

соціальними нормами; впорядкованому, раціональному веденні господарства; бережному використанні матеріальних ресурсів у процесі життєдіяльності та агровиробництва; дбайливому ставленні до господарських об'єктів сім'ї, коледжу, країни; самовихованні господарської дбайливості; зміцненні господарсько-економічної незалежності України; сільськогосподарському підприємстві, екологічно-безпечному господарюванні; 2) формування у студентів аграрних коледжів ставлення до праці і господарської дбайливості як особистісної, соціальної, економічної, національної та загальнолюдської цінності.

3. Діяльнісно-поведінковий – включення студентів у різні види соціально корисної діяльності, у тому числі господарської, з метою формування у них умінь, навичок та звичок господарсько-дбайливої поведінки.

4. Етап самовиховання – коли суб'єкт і об'єкт виховання конвергуються в одній особі, студент самостійно, орієнтуючись на відповідні ідеали, долає дистанцію між «Я-реальним» і «Я-ідеальним», поглиблює свої господарсько-економічні знання, вправляє уміння і навички господарювання.

На означених етапах необхідно застосовувати комплекс (традиційних, інноваційних, інтерактивних) форм, методів, засобів та прийомів виховної взаємодії. Увесь набір педагогічних інструментів моделі має спрямовуватись на досягнення результату (мети). Цей результат передбачає наявність у студента відповідних психологічних утворень таких як: актуалізовані господарські потреби, мотиви, інтереси, спрямованість на господарсько-економічну діяльність, дбайливе господарювання; господарсько-економічні знання; вміння, навички і звички дбайливого господарювання; розвинений практичний інтелект господарника; відповідальне ставлення до природи, дбайливе ставлення до матеріальних благ і цінностей, приватного і загальнонародного надбання, ціннісне ставлення до праці та господарської діяльності, рефлексія особистої готовності дбайливого господарювання, вміння і навички корекції господарсько-економічної поведінки відповідно до моральних, національних, екологічних цінностей, вимог сталого розвитку суспільства.

Отриманий результат порівнюється із задекларованою метою виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів. Якщо таке порівняння задовольняє вихователя, тобто студенти володіють середнім і високим рівнем вихованості господарської дбайливості, то процес підтримується. Якщо ж виявляються недоліки і бажаний результат не досягається, тоді необхідно за допомогою діагностичних інструментів, спостереження, з'ясувати який із компонентів моделі, у випадку з конкретним студентом чи групою у цілому, виявився недостатньо ефективним. Модель передбачає повернення до окремо взятого компоненту, та коригування його на основі об'єктивних даних контролю (діагностичні методи).

Для успішної реалізації моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів виділено педагогічні умови, а саме: 1) забезпечення готовності наставників до формування у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості; 2) вмотивування студентів

аграрних коледжів до самовиховання господарської дбайливості; 3) виховання господарської дбайливості у колективі; 4) конструювання ідеалу господарської дбайливості у ході інтерактивної взаємодії учасників виховного процесу.

Висновки. Отже, розроблена модель виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів соціально детермінована, характеризується

системністю і алгоритмічністю, включає головні компоненти виховного процесу (зміст, методологію, методи, діагностику рівня сформованості у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості, форми, засоби, етапи, кінцевий результат та способи його корекції); визначає педагогічні умови (за яких зростає ефективність реалізації методики).

ЛІТЕРАТУРА

1. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник. 4-е вид. доповнене / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. – К.: НАКККіМ, 2012. – 368 с.
2. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень / В. К. Сидоренко. – К.: Компрітн, 2005. – 405 с.
3. Шинкарук В. Д. Теорія та історія соціального виховання в зарубіжних країнах (для студентів напряму підготовки «Соціальна педагогіка») / В. Д. Шинкарук, Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник – К.: ЦП «Компрінт», 2015. – 236 с.17
4. Сопівник Р. В. Виховання особистості майбутнього фахівця агропромислової галузі в контексті функцій наставника академічної групи / Р. В. Сопівник // Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів: колективна монографія [за заг. ред. проф. С. М. Ніколаєнка]. – К.-Ніжин.: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – С. 99-119.

REFERENCES

1. Luzan P.G. Fundamentals of scientific and pedagogical research: a tutorial. 4th ed. supplemented / P.H.Luzan, I.V.Sopivnyk, S.V. Vygovska. - K.: NAKKKiM, 2012. - 368 p.
2. Sidorenko V.K. Basic research / V.K.Sydorenko. - K.: Kompritn, 2005. - 405 p.
3. Shynkaruk V.D. Theory and history of social education in foreign countries (for the field of study "Social pedagogy") / V.D. Shynkaruk R.V. Sopivnyk, I.V. Sopivnyk - K.: CV "Komprynt", 2015. - p.17
4. Sopivnyk R.V. Education of future professional agro industry in the context of an academic mentor functions / R.V.Sopivnyk // Raising the context of the individual training of students of higher agrarian educational institutions: collective monograph [the Society. Ed. prof. S.M.Nikolayenka]. - K.-Nizhyn.: Publisher PE Lysenko M., 2015. - P. 99-119.

The model of students' economic education in agricultural colleges

K. I. Meshko

Abstract. The article contains the model of students' economic education in agricultural colleges. The basic components of the model, including the purpose, content, methodology, techniques, diagnosis of forming students' economic education in agricultural colleges, forms, tools, stages, end result and ways of correction.

Keywords: education, economic education, economic care, students of agricultural colleges, model of education.

Модель воспитания хозяйственной заботливости студентов аграрных колледжей

К. И. Мешко

Аннотация. В статье обоснована модель воспитания хозяйственной заботливости студентов аграрных колледжей. Раскрыты основные составляющие модели, в частности цели, содержание, методологию, методы, диагностику уровня сформированности у студентов аграрных колледжей хозяйственной заботливости, формы, средства, этапы, конечный результат и способы его коррекции.

Ключевые слова: воспитание, хозяйственность, хозяйственная заботливость, студенты аграрных колледжей, модель воспитания.